

tämä saisi joitakin etuja. Vertaisryhmissä ei ole asiakaita eikä virkailijoita eikä niissä jaeta rahaa.

4. "Usko auktoriteettiin tai korkeampaan voimaan" on Hurrin mukaan neljäs pelisääntö. Siinä vaiheessa, kun uusi jäsen saapuu vertaisryhmään, on hän aika tavalla menettänyt uskonsa auktoriteetteihin. Vertaisryhmissä "auktoriteetti" ei kuitenkaan ole etäinen tai ihmisen "yläpuolella", vaan ihmisen auktoriteetti (arvovalta tai asiantuntijuus) perustuu esimerkiksi Painonvartijoissa siihen, että hän on itse painonvartija, ja AA:ssa auktoriteetit ovat alkoholisteja. Vertaisryhmissä ei siis ole auktoriteetteja sanan tavallisessa merkityksessä eikä siten tarvita uskoa tällaiseen auktoriteettiin. Hurri kirjoittaa myös jostain "voimasta, joka toimisi jäsenen henkilökohtaiseksi parhaaksi", ja jatkaa myöhemmin: "Hän voi jättää sen (syyllisyyden) asiantuntijoiden, korkeamman voiman tai toveripiirin harteille." Kuitenkaan yhdessäkään Hurrin mainitsemassa vertaisryhmän ohjelmassa ei todeta näin, vaan ne korostavat henkilökohtaisen vastuun merkitystä. Siis jos jäsen ei ota vastuuta henkilökohtaisen alkoholiongelman hoitamisesta, niin mikään "voima" ei tee sitä hänen puolestaan. Se, että uusi "yhteisö" vapauttaa tulokkaan syyllisyydestä, ei johdu siitä, että hän tunnustamisen jälkeen turvautuisi ylempään apuun. Pikemminkin se johtuu siitä, että yhteisesti jaettujen kokemusten välityksellä hänen häpeänsä helpottuu, hän ei ole yksin menneisyytensä kanssa, vaan voi jakaa sitä muiden kanssa. Voisi siis sanoa, että AA korostaa jokaisen jäsenen kausaalivastuuta ja auttaa toimimaan sen mukaan mm. helpottamalla moraalisen vastuun ja "turhan syyllisyyden" taakkaa.

Hurri kirjoittaa edelleen, että syyllistämällä jäsenensä seurakunta/yhteisö julistaa heidät syynäkehttomiksi. Syynäkehttomaksi julistaminen tapahtuu oikeusistumissa oikeuspsykiatrin lausunnon perusteella — ei vertaisryhmissä. Toinen asia on se, että vertaisryhmät saattavat olemassaolollaan syyllistää ihmisiä, joilla on epäselvä suhde viinaan, pillereihin, leivoksiin tms. Jos tällainen ihminen suhtautuu hyvin ankarasti omiin pikku paheisiinsa, niin jo pelkkä tieto siitä, että on olemassa ihmisiä, jotka ovat raittiita, elävät ilman pillereitä tai tarkkailevat syömistään, voi vaikuttaa syyllistävästi. Mutta johtuuko tämä silloin siitä, että vertaisryhmän jäsenet syyllistäisivät? Yleensä näiden jäsenillä ei ole mitään tarvetta syyllistää ketään, onhan heitä itseään syyllistetty aiwan tarpeeksi, ennen kuin he ovat liittyneet vertaisryhmään (vertaisryhmiä ja terapiasta ks. esim. Holmberg 1986; Mäkelä 1983).

Kirjoituksensa lopussa Hurri toteaa: "Todellisuutta ei aina voi muuttaa. Ihmisellä ei ole rohkeutta asettua niin avoimeen vastarintaan kuin pitäisi, eikä sekään todennäköisesti auttaisi. Itseään hän ei suostu muuttamaan eikä tahdo elää kohtuufilosofian mukaisella säästöliekillä." Tällainen argumentointi on tietysti yksi tapa kieltää vastuu omasta itsestään, mahdollisesta muuttumisestaan ja yhteiskunnallisesta toiminnasta. Tehdään epämääräisistä ja kohtalonomaisista ulkoisista tekijöistä syitä joka asiaan. Ehkä Hurrin olisi AA:n yhteydessä ollut syytä tutustua hieman tarkemmin AA:n tyyneysrukouksen sisältöön. "Jumala suokoon minulle tyyneyttä hyväksyä asiat, joita en voi muuttaa, rohkeutta muuttaa mitkä voim

ja viisautta erottaa nämä toisistaan." Toisin sanoin ja ilman Jumalaa: Jos erottaa toisistaan (itsessään ja ympäristössään) asiat, tosiasiat, joihin ei itse jossain tilanteessa voi vaikuttaa, ja toisaalta asiat, "ongelmat", joiden kohdalla voi ja täytyy tehdä omia ratkaisuja, haju ja maku säilyvät elämässä ainakin paremmin kuin jos sekoittaa nämä asiat keskenään. Esimerkiksi isävainaan juopottelu lapsuudenkodissa on asia, jota ei voi muuttaa, mutta omasta juomisesta on itse tehtävä ratkaisuja. Tämän erottelun tekeminen liittyy oman kausaalivastuun havaitsemiseen, ja jos siihen pystyy, ei tarvitse sovitella marttyyrin kruunua.

Kirjallisuus

Alanen, Yrjö O. & Anttinen, Erik E. & Eskola, Jarkko & Miettinen, Raimo & Suominen, Jaakko & Taipale, Vappu (toim.): Sosiaalipsykiatria. Helsinki: Tammi, 1978

Alanen, Yrjö & Tähkä, Veikko (toim.): Psykoanalyysin ja psykoterapian suuntauksia. Espoo: Weilin + Göös, 1978

Holmberg, Nils: Jalanjäljet miinakentässä. Alkoholipolitiikka 51 (1986): 4, 217—226

Isohanni, Matti: Uudistuva psykiatrinen sairaala. Juva: WSOY, 1983

Mahoney, Michael J. (ed.): Psychotherapy process. Current issues and future directions. New York: Plenum Press, 1980

Mäkelä, Klaus: Elämäntapanäkökulma ja hoitotutkimukset. Alkoholipolitiikka 48 (1983): 5, 250—255

Uutela, Antti: Attribuutioteoriat ja terveys. Esitelmä soveltavan sosiaalipsykologian päivillä Helsingissä 28. 11. 1986.

Esa Pohjanheimo

Pahaa sutta ken pelkäisi

Ydinvoiman turvallisuudesta Yhdysvalloissa käyty keskustelu on saanut asiantuntijat miettimään, miksi kansalaiset näkevät ydinvoiman riskit eri tavalla kuin he itse ja miksi ihmiset eivät hevin suostu muuttamaan käsityksiään.

Antropologi Mary Douglas, joka ehkä syvällisimmin on teoksissaan lähestynyt tätä ongelmaa, väittää, että erilaiset yhteisöt ja yhteiskunnat aina valitsevat sen, mitä ne pitävät vaarallisena, saastaisena tai likaisena, tai toisaalta sen, mikä on hyvää ja hyväksyttävää. Näin tehdään, jotta sosiaaliset organisaatiot voisivat toimia.

Riskimäärittelyksillä on siis tärkeä roolia ja yhteisöjä rakentava merkityksensä. Sama käsitys vaaroista yhdistää ja kiinteyttää ryhmiä. Jos vaaroja ei ole, ne luodaan, jotta niitä voitaisiin pelätä ja niitä vastaan taistella.

On helppo huomata, että ydinvoiman kohdalla Douglasin näkemykset ovat selitysvoimaisia. Ydinvoimateollisuuden edustajille ydinvoima on lähes pyhä asia; se

symbolisoi kokonaista elämäntapaa ja teollista järjestelmää. Suurin paha ja riski on se, että ydinvoiman vastustajat saavat näkemyksiään läpi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Toisaalta ydinvoiman vastustajillekin ydinvoimaan liittyy myyttisiä ulottuvuuksia, ja tämä vastustus on ryhmätoimintaa organisoiva tekijä. Ei liene liioiteltua väittää, että molempien ryhmien kohdalla sosiaaliset tekijät voimakkaasti värittävät riskikäsityksiä.

Nämä tekijät näkyvät myös alkoholipolitiikassa. Raittiusliikettä yhdistää yhteinen käsitys viinaan liittyvistä riskeistä, samoin niitä, jotka ajavat liberaalisempaa alkoholipolitiikkaa. Toisten käsityksille riskeistä ja synneistä on helppo hymyillä, mutta omien näkemysten myyttisiä ulottuvuuksia on paljon vaikeampi havaita.

Kymmenien tuhansien ihmisten hölkkätahtumat taudinkohtauksineen tuskin eroavat paljon keskiajan itsensäruoskijakulkueista. Ja eikö AIDS-keskustelussakin näy selvästi näkemys syntisen elämän tuomasta väistämättömästä rangaistuksesta. Siitä on myös tulossa riskitekijä, johon suhtautuminen muodostaa voimakkaasti sosiaalisia ryhmiä organisoivan tekijän.

Tai miksi olemme niin huolestuneita makkaroiden lisäaineista, mutta vanhusten hoito ja heitteillejätto voi Helsingissä jatkua vuodesta toiseen. Miksi iltpäivälehdet repäisevät valtavia otsikoita lemmikiksi otetun koiran pennun pahoinpitelystä, mutta eivät kiinnitä huomiota siihen järjestelmälliseen eläinräkkäykseen, jota teollisuusmainen karjanhoito edustaa.

Mary Douglas väittää, että riskikäsitysten sosiaalinen määräytyminen on väistämätön asia. Kuitenkin oppimalla tuntemaan nämä lainalaisuudet me voimme paremmin hallita yhteisöjemme toimintaa. Hänen mukaansa täysin objektiivisia riskianalyysijä ei ole olemassakaan, aina arvot ja arvostukset värittävät sitä, mitä pidämme vaarallisenä ja kartettavana.

Sosiaalinen todellisuus ei ole annettu, se aina rakennetaan.

Vaikka kuinka punnitsisimme ydinvoimaan ja tuulimyllyihin liittyviä etuja ja riskejä, valinnan jälkeen meillä on käytössämme vain toinen. Viime kädessä siis kysymys on myös siitä, kumman kanssa haluamme elää.

Ydinvoiman kannattajat tahtovat ydinvoimaa, koska he ovat valinneet sen; se sopii heidän sosiaaliseen todellisuuteensa. Sama koskee tietysti kääntäen ydinvoiman vastustajia. Arvovalintoja on vaikea perustella yhteiskunnassamme, ja siksi niille pyritään löytämään epätoivoisesti tieteellisiä perusteluja. Ydinvoiman vastustajat toivat Suomeen esitelmöimään tiedemiehen, joka todisti, että ydinsähkö ei itse asiassa ole taloudellisesti lainkaan kannattavaa. Jos sama tiedemies tulisi myöhemmin laskuissaan päinvastaisiin tuloksiin, niin tuskin se liikuttaisi ydinvoiman vastustajia; he vain vaihtaisivat perustelujaan.

Samankaltaisia ilmiöitä löytyy helposti myös alkoholipoliittisesta keskustelusta. Tutkimustulokset raskaana olevien naisten alkoholin käytön sikiöille aiheuttamista vaaroista löysivät heti tiensä julkiseen keskusteluun. Suurkuluttajia koskevat tulokset yleistettiin koskemaan kaikkia äitejä. Työperäisistä sikiövaaroista ei tässä keskustelussa kuitenkaan oltu yhtä huolestuneita.

Mary Douglas huomauttaakin, että syntymään liittyy

vät asiat ja raskaudentila ovat aina olleet erilaisissa yhteisöissä tekijöitä, jotka helposti saavat myyttisiä ulottuvuuksia, jotka liitetään vaaroihin ja saastaan.

Antropologia opettaa kouriintuntuvasti, että käsitys pyhästä ja saastaisesta, riskeistä ja vaaroista sekä hyvistä tavoista saattaa vaihdella erilaisissa metsästäjä-keräilijä- ja maatalousyhteiskunnissa uskomattoman voimakkaasti, niin voimakkaasti, että näiden käsityksien eroja on vaikea perustella ympäristötekijöiden perusteella tai ainakaan johtaa suoraan niistä. Ne ovat voimakkaasti kulttuurin ja ihmisen sosiaalisen todellisuuden luomuksia, ja vain tätä kautta niiden mielekkyys voidaan havaita ja tulkita.

Riskikäsitykset ovat useimmiten ekologisesti tarkoituksenmukaisia ja auttavat yhteisöjä selviämään ympäristönsä todellisista uhkista, mutta ne voivat myös vaikeuttaa elämää ja toimeentuloa ja olla silti sosiaalisesti mielekkäitä.

Mary Douglasin suuri ansio on, että hän on samalla tavalla kuin antropologit tutkinut ns. alkukantaisia yhteisöjä, alkanut selvittää myös teollistuneen yhteiskuntamme riskikäsityksiä, sitä mitä me pidämme saastaisena ja mitä pyhänä.

Eli kuten Mary Douglas itse toteaa: Ei ole olemassa absoluuttista likaa; se, mitä nähdään, riippuu aina katselijasta.

Antero Honkasalo

Päihdeongelmainen hoidettavana

Verrattaessa päihdeongelmaisia muihin asiakasryhmiin on selvää, että sekä eroavuuksia että samankaltaisuuksia esiintyy. Yllättävää sen sijaan on, että päihdeongelmaiset koetaan niin paljon vaikeahoitoisemmiksi kuin muut asiakasryhmät. Onhan alkoholistien hoitotulosten arviointi osoittanut, että hoidossa käyminen parantaa noin 20 %:lla hoidettavista sitä toipumista, joka alkoholisteilla tapahtuisi ilman hoitoakin. Tämä tulos sinänsä ei poikkea muiden asiakasryhmien hoitotuloksista. Onhan todettu, että 2/3 mielenterveysongelmaisista (neuroottiset häiriöt) paranevat ilman minkäänlaista hoitoa kahden vuoden kuluessa (luvut kirjasta *Alkoholi ja yhteiskunta* s. 333 ja *Psykologia*-lehdestä 6/83, s. 451). Eiköhän vaikeahoitoisia asiakkaita löydy myös mielenterveysongelmaisista, kroonisista kivuista kärsivistä, dementoituneista, astmapotilaista, rikollisista, psykosomaatikoista jne.?

Samalla tavalla kuin muista asiakasryhmistä myös päihdeongelmaisten joukosta löytyy helpommin ja vaikeammin hoidettavia tapauksia. Mitä pidemmälle ongelmalla on vaikuttanut, sitä vähemmän on psykoterapian keinoin tehtävissä. Sen takia hoitopisteissä painotetaan ennaltaehkäisyä ja ongelman varhaista tunnistamista.

Olenaisia eroja verrattaessa päihdeongelmaisia muihin on päihdeongelmaisten tendenssi "nojautua" ympäristöönsä hoitoa hakiessaan. Juodessaan, eläessään "normaalikuvioita" päihdeongelmaiset vakuuttavat pärjää-